

BAROKNÍ BAZÉNY V ZÁMECKÝCH ZAHRADÁCH V DOBŘÍŠI A VE SMILKOVĚ

JAN KYPTA – FILIP LAVAL – ZDENĚK
NEUSTUPNÝ

Baroque Pools in Castle Gardens in Dobříš and Smilkov

Relics of Baroque pools with complex ground plan layouts have recently been discovered in the ornamental gardens of the castles in Dobříš and Smilkov (both in Central Bohemia). In Dobříš, depictions of erstwhile pools are found in the print of the garden around 1770. The pool in Smilkov, which was backfilled in the second half of the 20th century, is partly visible in historical photographs. Archaeological surveys in both localities contributed to the overall reconstruction of the ground plans of the pools. Interestingly, the historical depiction of the Dobříš garden reveals that the shapes of the pools are distorted.

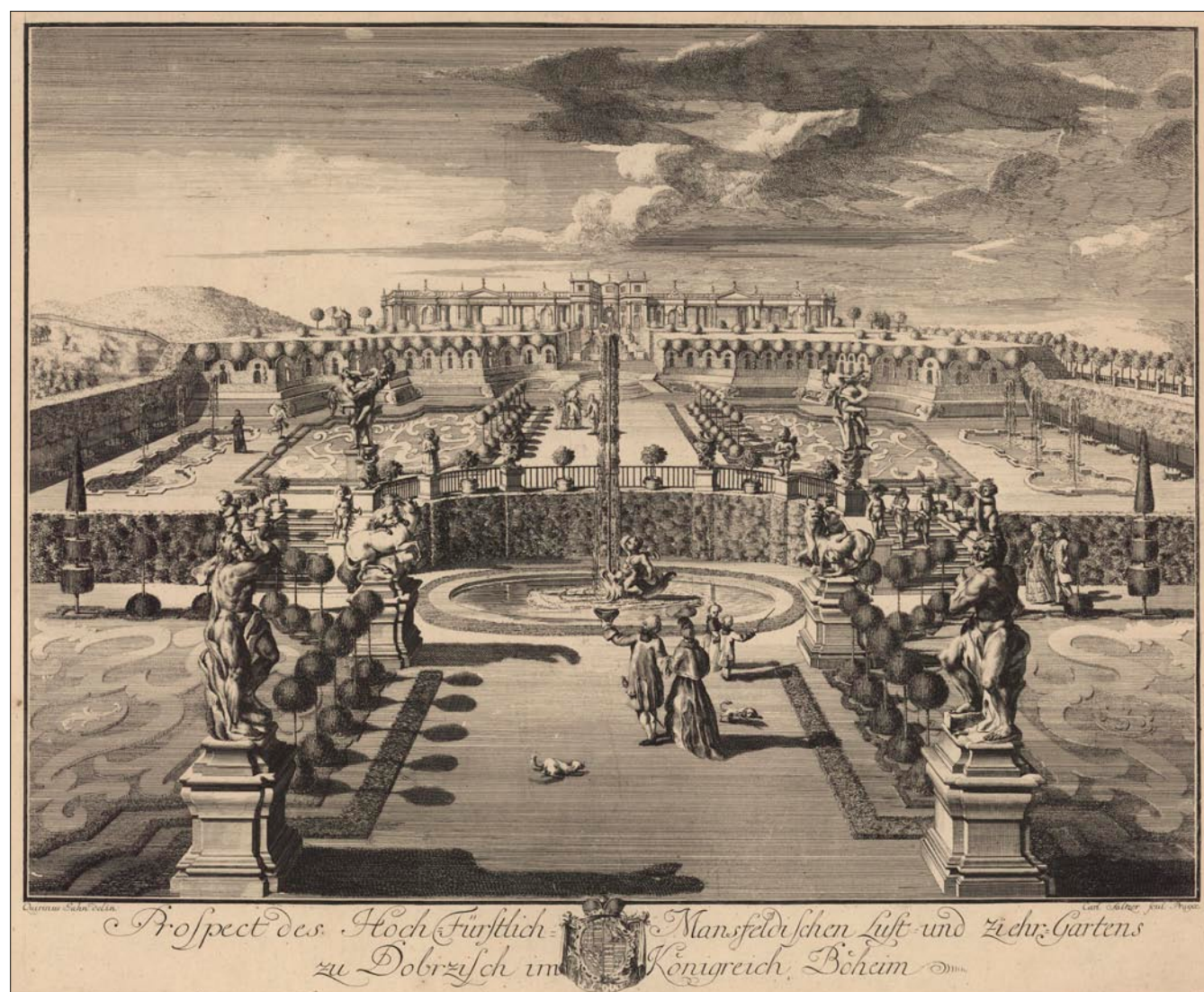
Keywords: Dobříš – Smilkov – Baroque castle – garden architecture – ornamental garden – pool

V okrasných zahradách zámků v Dobříši a ve Smilkově (obojí střední Čechy) byly nedávno objeveny relikty barokních bazénů složitých půdorysných tvarů. Zrušené bazény v Dobříši jsou znázorněny na grafickém listu zachycujícím zahradu kolem roku 1770. Ve 2. polovině 20. století zasypaný bazén ve Smilkově je částečně patrný na historických fotografiích. Přínosem archeologických výzkumů v obou lokalitách je celková rekonstrukce půdorysů bazénů. Na dobovém vyobrazení zahrady v Dobříši zaujme, že tvary bazénů jsou zobrazeny zkresleně.

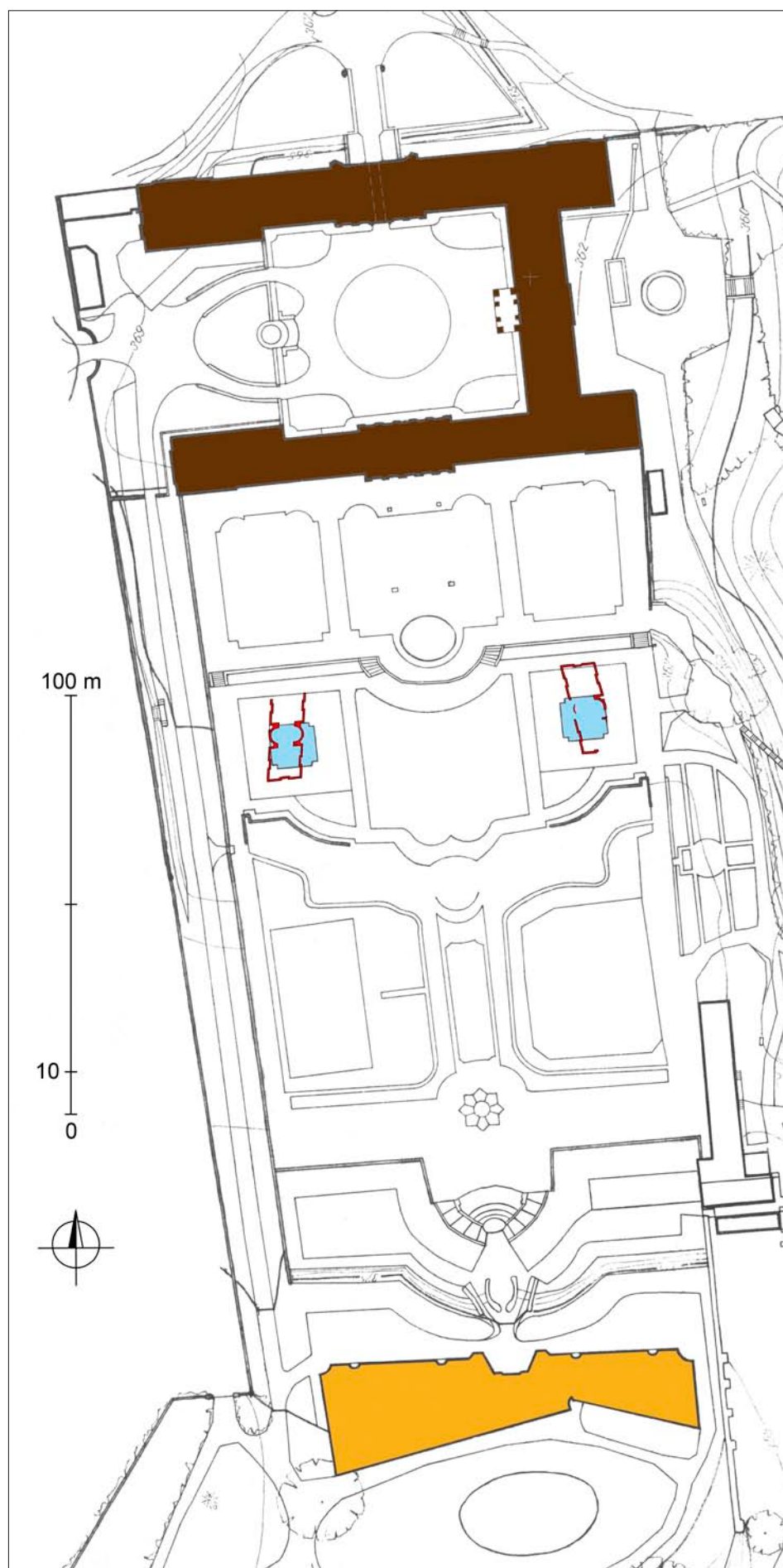
Klíčová slova: Dobříš – Smilkov – barokní zámek – zahradní architektura – okrasná zahrada – bazén

<https://doi.org/10.56112/pp.2024.2.03>

Při nedávných stavebních úpravách zámeckých zahrad v Dobříši (okres Příbram) a ve Smilkově (okres Benešov) byly odkryty relikty bazénů z 18. století. Za mimořádně cenný lze označit nález párových okrasných nádrží v Dobříši, protože napomáhá rekonstruovat jednu z nejhonosnějších barokních zahrad francouzského typu

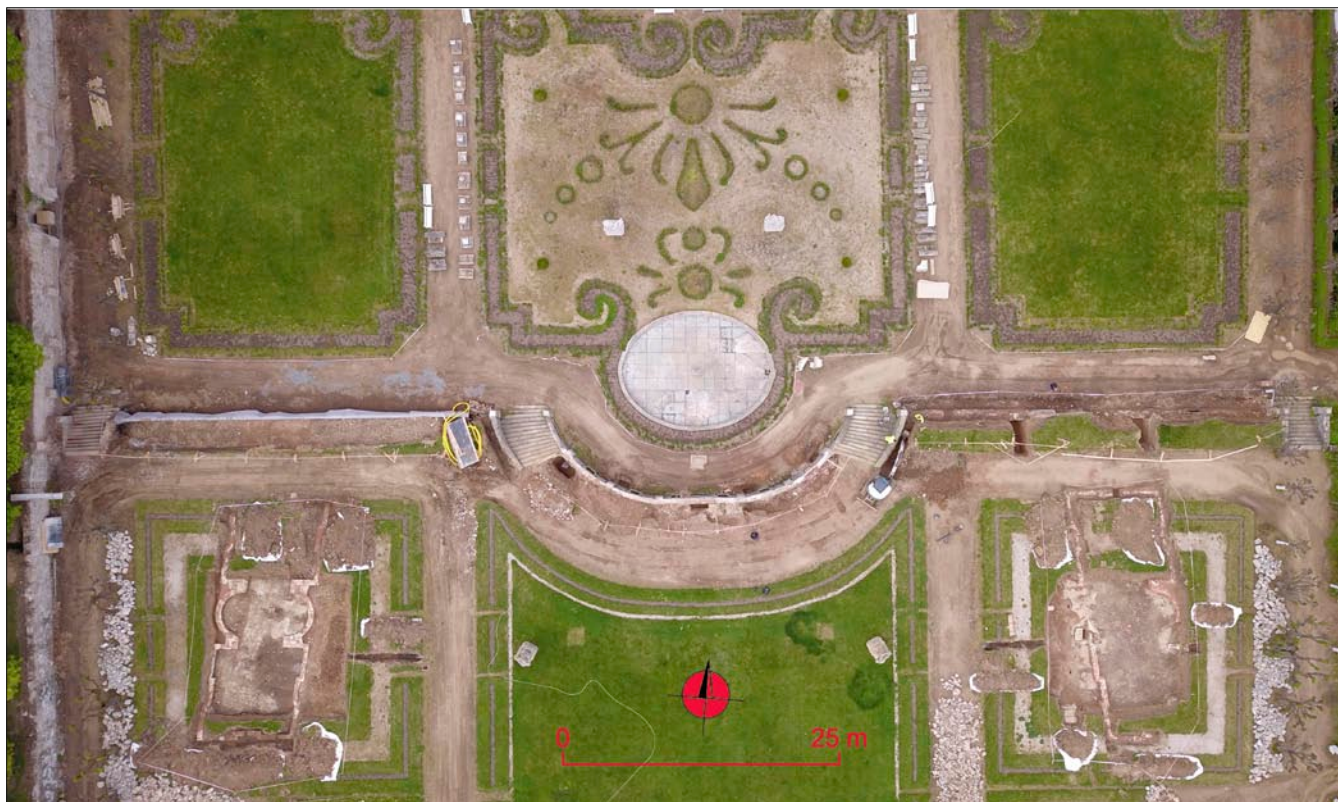
Obr. 1: Dobříš (okres Příbram), celkový pohled na zámeckou zahradu z balkónu zámku k oranžérii. Archeologicky zkoumané bazény jsou znázorněny po stranách druhého terénního stupně (mědiryt, kreslíř: Jan Jakub Quirin Jahn, rytec: Karel Saltzer, cca 1770; Národní muzeum, Praha).

v Čechách. Archeologicky zkoumaná torza zrušených nádrží můžeme v tomto případě konfrontovat se soudobým grafickým listem, jenž zachycuje celkovou kompozici zahrady spolu s větším množstvím stavebních konstrukcí a výzdobných prvků. Třebaže podoba smilkovského vrchnostenského sídla zdaleka nedosahuje okázalosti dobříšského zámku, odkrývá zdejšího bazénu také podstatně obohacuje výzkum barokní zahradní architektury. Nádrž totiž představuje součást terasové soustavy označované jako teatron; zahrada se stavebním řešením i výzdobou vymyká z běžných úprav okrasných zahrad zámků dané kategorie. Bazén ve Smilkově plnil svou funkci ještě v 1. polovině 20. století, než byl zavazezen v dlouhém období celkové devastace areálu, započatém zestátněním šlechtického majetku. V posledních letech zámek spolu s přilehlým komplexem zahrady a parku prochází postupnou obnovou. Zdejší teatron se celkově dochoval v zuboženém stavu, zvláště smutný dojem vyvolávají škody na jeho sochařské výzdobě.

Zkoumané bazény můžeme zasadit do širšího historického kontextu díky výsledkům předchozího výzkumu obou zahrad. V případě Dobříše je třeba na prvním místě zmínit dva obsáhlé rukopisné elaboráty. Z našeho pohledu je klíčová práce širšího kolektivu autorů, kteří před bezmála půlstoletím realizovali komplexní průzkum zahrady a parku (Glosová – Tywoniak – Brožovský – Žežulka 1979). K velkým kladům tohoto elaborátu patří důkladná archivní rešerše. Poznání celkového vývoje zámeckého areálu následně posunulo díky stavebněhistorickému průzkumu celého zámeckého areálu (Macek – Zahradník

Obr. 2: Dobříš, část zámeckého areálu; hnědá – zámek, žlutooranžová – oranžérie, modrá – současné bazény z počátku 20. století, červené linie – reliktů zdiva barokních bazénů (jako podklad použit plán z roku 1979, autor neznámý, archiv NPÚ ÚOP SČ v Praze; úprava F. Laval).

Obr. 3: Dobříš, zámecká zahrada, severní část. V dolní části snímku první terasa s odkrytými relikty dvojice barokních bazénů, v horní části snímku parter (foto V. Snášel, 2019).

1996). Na výstupu z této akce je taktéž nutné ocenit hlavně archivní rešerši, protože významně osvětlila okolnosti výstavby okázalého pozdně barokního sídla. Z obou citovaných rukopisů vychází nedávno obhájená diplomová práce o dobříšské zahradě, zaměřená hlavně na uměleckohistorické zhodnocení její sochařské výzdoby (Kocurová 2017). Výše zmíněný grafický list, zachycující barokní podobu zahrady, byl využit badateli opakovaně. Naposledy byl publikován v katalogu podnětné výstavy *Baroko v Bavorsku a v Čechách* (Kunešová – Vlnas edd. 2023, 276–277).

Co se týče dosavadního poznání smilkovské zahrady, hlavními oporami jsou rovněž rukopisné práce. Sice existuje elaborát ze stavebněhistorického průzkumu celého zámeckého areálu (Kubálková 1996), je však dosti povrchní. Po všech stránkách jej překonává čerstvý elaborát ze stavebněhistorického průzkumu, jehož předmětem se ale stala pouze hlavní zámecká budova (Pešta – Krček 2018). Tím spíše je třeba ocenit nedávno obhájenou bakalářskou práci, jež do hloubky pojednává o komplexu okrasné zahrady a parku (Blüml 2019). Tento text představuje naši hlavní oporu. V uměleckohistorické literatuře je smilkovský teatron uváděn hlavně v souvislosti s jeho sochařskou výzdobou. Celkový ideový návrh teatronu spolu s vyhotovením sochařské výzdoby je připisován Lazaru Widemannovi (s dílnou), jenž působil především v západních Čechách (Kovařík 2004, 172–179; Kovařík 2006, 30–31, 65–68).

V literatuře o barokních okrasných zahradách nalezneme porůznu zmínky o Dobříši i o Smilkovu. Obě lokality by však zasluhovaly zevrubnější zhodnocení ze strany historiků umění, a to hlavně v širším komparačním záběru dobové zahradní architektury. Je překvapivé, že

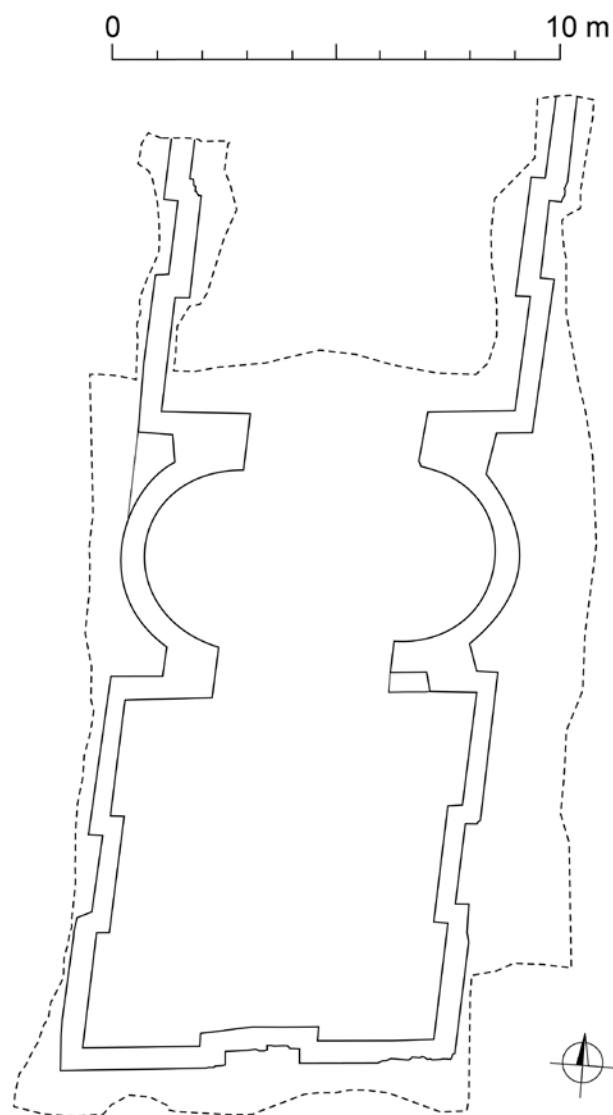
v posledním nástinu vývoje barokních zahrad, publikovaném v ambiciózní syntéze poznatků o barokní architektuře, není dobříšská vůbec zmíněna, přičemž smilkovská je alespoň stručně připomenuta (Dobalová 2015, 699).

BAZÉNY V DOBŘÍŠI

Francouzská, terasově řešená zahrada se rozkládá mezi jižním křídlem hlavní zámecké budovy a obdobně dlouhou oranžerií. Výrazně protáhlá obdélná plocha zahrady je rozčleněna do pěti výškových úrovní. Na průčelí zámku navazuje parter, k převýšené oranžerii stoupá čtveřice teras. Odkrytá dvojice barokních bazénů se nachází na první (nejnižší) terase.

Vznik barokní zahrady lze podle písemných pramenů klást do let 1745–1765 (blíže Macek – Zahradník 1996). Tehdy byla do dnešní podoby vystavěna hlavní zámecká budova a spolu s ní i přilehlá terasová zahrada. Stavebníkem byl Jindřich Pavel kníže z Mansfeldu. Z písemných pramenů vyplývá, že podobu zámku určilo několik osobností, z nichž určující roli nejspíš sehrál francouzský architekt Stephan Dieudonné. Architektura zámku svým celkovým pojetím na první pohled prozrazuje francouzské předlohy, nicméně v tvarosloví převládají středoevropské prvky (Biegel 2015, 522–523).

Dnešní podoba zahrady si v základní kompozici udržuje mnohé rysy z poloviny 18. století. Podle původní koncepce je dosud rozčleněna do pěti výškových úrovní. Formy a dispozice zahradnických komponent na jednotlivých stupních se však více či méně změnily. O vývoji zahrady klíčovým způsobem vypovídají tři obrazové prameny. Její prvotní podobu umožňuje studovat mědirytina, jež je ba-

Obr. 4: Dobříš, zámecká zahrada, západní barokní bazén (kresba F. Laval; foto V. Snášel, 2019).

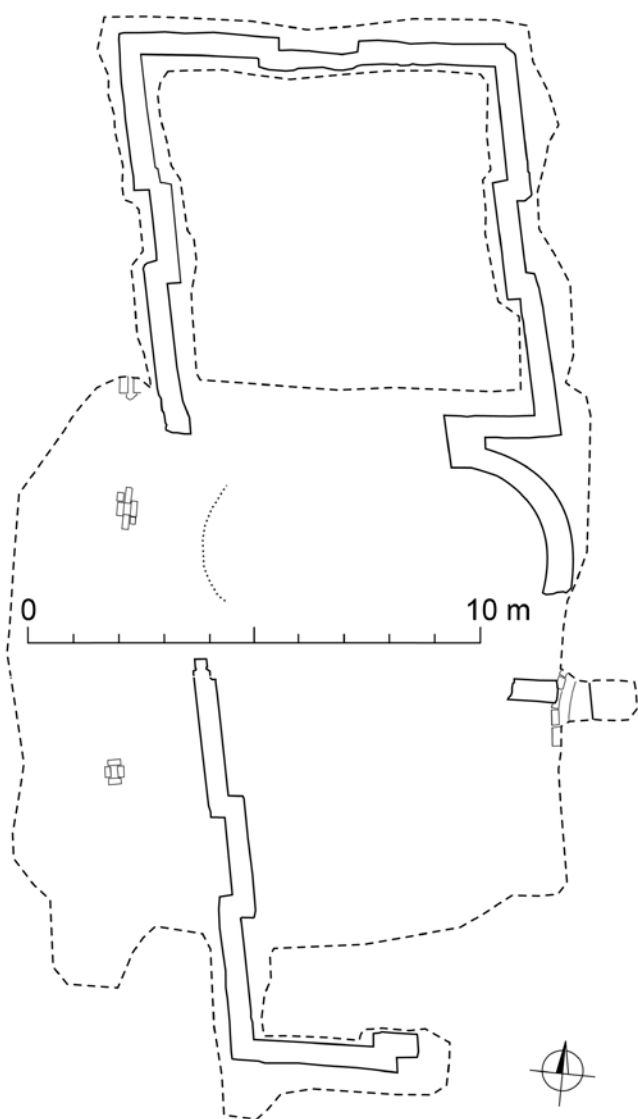
dateli datovaná nejčastěji do doby kolem roku 1770, tj. do doby krátce po výstavbě zámku a přilehlé zahrady. Jedná se o celkový perspektivní pohled na zahradu z balkonu na jižním průčelí zámku. V popředí je zachycena větší část parteru s oválnou vodní nádrží, v jejímž středu byla instalována sochařská výzdoba s vodotryskem. Kolem tohoto bazénu vede dvouramenné, v půdorysu zaoblené schodiště na první terasu, situovanou do středního plánu obrazového pole grafiky. Tato partie zahrady je z našeho pohledu zásadní, protože se zde nachází dvojice vzájemně shodných bazénů, které se staly předmětem archeologického výzkumu. V půdorysu složitě tvarované protáhlé nádrže jsou umístěny po stranách terasy tak, že svou orientací korespondují s hlavní osou zahrady (orientace bazénů se od reality odlišuje, viz níže). Opatřeny jsou trojicemi vodotrysků. Byť grafika zachycuje celkovou kompozici zahrady, tři vyšší terasové stupně z perspektivních důvodů v podstatě splynuly do jedné úrovně. Scenérii uzavírá dlouhá oranžerie s bohatou sestavou architektonických výzdobných prvků na fasádě. Na vyobrazení je dobře patrná osová symetrie celkového uspořádání zahrady.

Druhým klíčovým obrazovým pramenem pro poznání vývoje zámeckého areálu je plán z roku 1815, znázorňující

nejen zahradu, ale i anglický park (Glosová – Tywoniak – Brožovský – Žežulka 1979, obr. 166). Celková kompozice zahrady odpovídá stavu zachycenému barokní grafikou, minimálně jednu podstatnou změnu však registrujeme. Na první terase schází dvojice oněch podlouhlých, složitě tvarovaných nádrží, jimiž se zabýváme. Nepochybně byly už tehdy zrušeny. Vzhledem k míře detailnosti plánu je vyloučené, aby byly jeho autorem omylem opomenuty. V místech zmizelých bazénů se rozprostírají rozšířené záhony.

Barokní kompozice zahrady doznala výrazných úprav v roce 1911, kdy do její podoby zasáhl francouzský architekt Eugène Felix Touret. Jím signovaný celkový plán zahrady detailně zobrazuje jednotlivé záhony i další komponenty (Glosová – Tywoniak – Brožovský – Žežulka 1979, obr. 198–200). Podle tohoto návrhu se celkově proměnila dispozice parteru a první terasy tím, že byl v těchto výškových úrovních zrušen široký chodník probíhající v ose zahrady. Místo něho vznikl střední pás záhonů. Na první terase byla obnovena dvojice vzájemně shodných nádrží, které však svými půdorysy nijak nekorespondují se zrušenými barokními bazény. S nimi se shodují pouze umístěním.

Ve shodě s Touretovým nákresem byly vybudovány čtvercové nádrže s pravouhle vykrojenými nárožími. Tyto

Obr. 5: Dobříš, zámecká zahrada, východní barokní bazén (kresba F. Laval; foto V. Snášel, 2019).

bazény byly při poslední rozsáhlé rekonstrukci zahrady kompletně odstraněny a nahrazeny kopiemi. Během těchto výrazných zásahů do terénu byly v roce 2019 zachyceny relikty barokních bazénů, které se staly předmětem archeologického výzkumu. Vzhledem k závažnosti nálezu překročila exkavace rámec čistě záchranné akce. Zdivo barokních bazénů bylo obnaženo de facto v kompletním půdorysu, čímž výkopy o mnoho metrů přesáhly obvod stavební jámy pro potřeby aktuální rekonstrukce.

Obvodové zdivo západněji položeného bazénu se dochoval v poměrně uceleném stavu, z východnějšího naopak zbyly těžce poškozené relikty. Přesto je evidentní, že půdorysy bazénů se do detailu shodovaly. Vzájemně

Obr. 6: Dobříš, zámecká zahrada, západní barokní bazén. Pohled k severozápadu na střední část (foto Z. Neustupný, 2019).

Obr. 7: Dobříš, zámecká zahrada, západní barokní bazén. Pohled k severu na střední část západní strany (foto Z. Neustupný, 2019).

Obr. 8: Dobříš, zámecká zahrada, západní barokní bazén. Pohled k severovýchodu na jižní část (foto Z. Neustupný, 2019).

kořespondovaly i svou orientací; vůči hlavní půdorysné ose zahrady byly natočeny šikmo, a to ve stejném úhlu. Obvodové zdivo zaujme vysoce precizním řemeslným provedením. Naprosto v něm převažují (pečlivě skládané) cihly, jen ojediněle byly použity kameny a cihelné dlaždice většího čtvercového formátu. Jako pojivo posloužila pevná bílá malta, líce zdiva pokryla tenká vrstva bílé omítky. Dno bazénů bylo tvořeno souvislou a pevnou maltovou vrstvou s cihlami a plochými kameny. Původní koruna zdiva se nedochovala, výška reliktů činí maximálně 50 cm. Obvodové zdivo je z obou stran pečlivě lícováno (na některých místech bylo z vnější strany „obkládáno“ cihelnými dlaždicemi); na stěnách sond bylo dobře patrné, že barokní stavební jáma v některých místech i o více jak 1 m přesahovala půdorysy vyzdívaných nádrží.

Celkové půdorysy bazénů jsou v zásadě kosodélné. Centrální část je tvořena výsečemi oválu, na které jsou z obou stran napojeny kosočtverečné útvary. Strany těchto postranních útvarů jsou rozděleny na třetiny, přičemž středové úseky zdí předstupují do vnitřku bazénu. Nutno zdůraznit, že tvary bazénů na barokní grafice jen zhruba odpovídají jejich reálným půdorysům. Zcela mylně jsou zobrazeny konvexní úseky u koncových částí půdorysů. Na mědirytině jsou v každém z bazénů znázorněny trojice vodotrysků. Stopy těchto zařízení se při archeologickém výzkumu nepodařilo zachytit. Stejně tak zůstává nejasné, jakým způsobem byly bazény napouštěny. Vzhledem k výškovému utváření celé zahrady dedukujeme, že voda byla přiváděna z jihu. U západnějšího bazénu byly při výzkumu na této straně zachyceny bahnitě sedimenty přiléhající zvnějšku k obvodovému zdivu, což očividně souviselo s přívodem vody. Koruna zdiva je přesně uprostřed této strany proražena úzkým žlábkem. Otisky cihel na dně žlábků ale jasně vypovídají, že se nejedná o původní konstrukční detail. Jak konkrétně voda do bazénů vtékala původně, nedokážeme určit kvůli nedochovaným vrchním partiím zdiva. Východní bazén byl značně poškozen v souvislosti se zřizováním větracích průduchů v klenbě podzemních, pod ním umístěných rozsáhlých prostor, jež v určité době sloužily jako pivovarské sklepy.

BAZÉN VE SMILKOVĚ

Zkoumaný, ve 2. polovině 20. století kompletně zasypaný bazén je součástí barokní terasové zahrady zvané teatron. Jako její zakladatel je dosavadním bádáním shodně uváděn hrabě Jan Jindřich z Bissingen, přičemž vznik je nejčastěji kladen do 40. let 18. století (Blüml 2019, 12, s. lit.). Zahrada se rozkládá ve výrazně skloněném svahu severovýchodně od hlavní zámecké budovy. Sestává z pěti výškových úrovní. Odkrytý bazén je situován uprostřed nejnižší plošiny, zapuštěné poměrně hluboko do přirozeného svahu, a proto ohraničené z obou bočních stran (západní a východní) masivními skarpovitými opěrnými zdmi. Na severní straně je vybudováno schodiště směřující na první terasu.

Obr. 9: Dobříš, zámecká zahrada, východní barokní bazén. Detail východní strany střední části, pohled k severovýchodu. Partie se souvisleji dochovanou omítkou obvodového zdiva a dobře patrnou strukturou maltového dna nádrže (foto Z. Neustupný, 2019).

Dnešní podoba zahrady se dosti liší od prvotního stavu. V místě druhé terasy je drasticky přetnuta silnicí vybudovanou na počátku 19. století. Původně jí dominovala pavilónová stavba, umístěná na třetí terase. Z ní zbyly jen drobné relikty zdiva, přičemž na jejím místě dnes stojí neogotická oranžerie. Schodiště i opěrné zdi teatronu byly v posledních desetiletích silně narušeny destrukčními procesy. Přestože projekty na stavební rehabilitaci zahrady vznikaly už v 80. letech minulého století (blíže Blüml 2019), k realizaci dílčích úprav dochází až v současné době. V první etapě došlo i na obnovu bazénu umístěného na nejnižší plošině. Z fotografické dokumentace teatronu uložené ve sbírkách Národní-

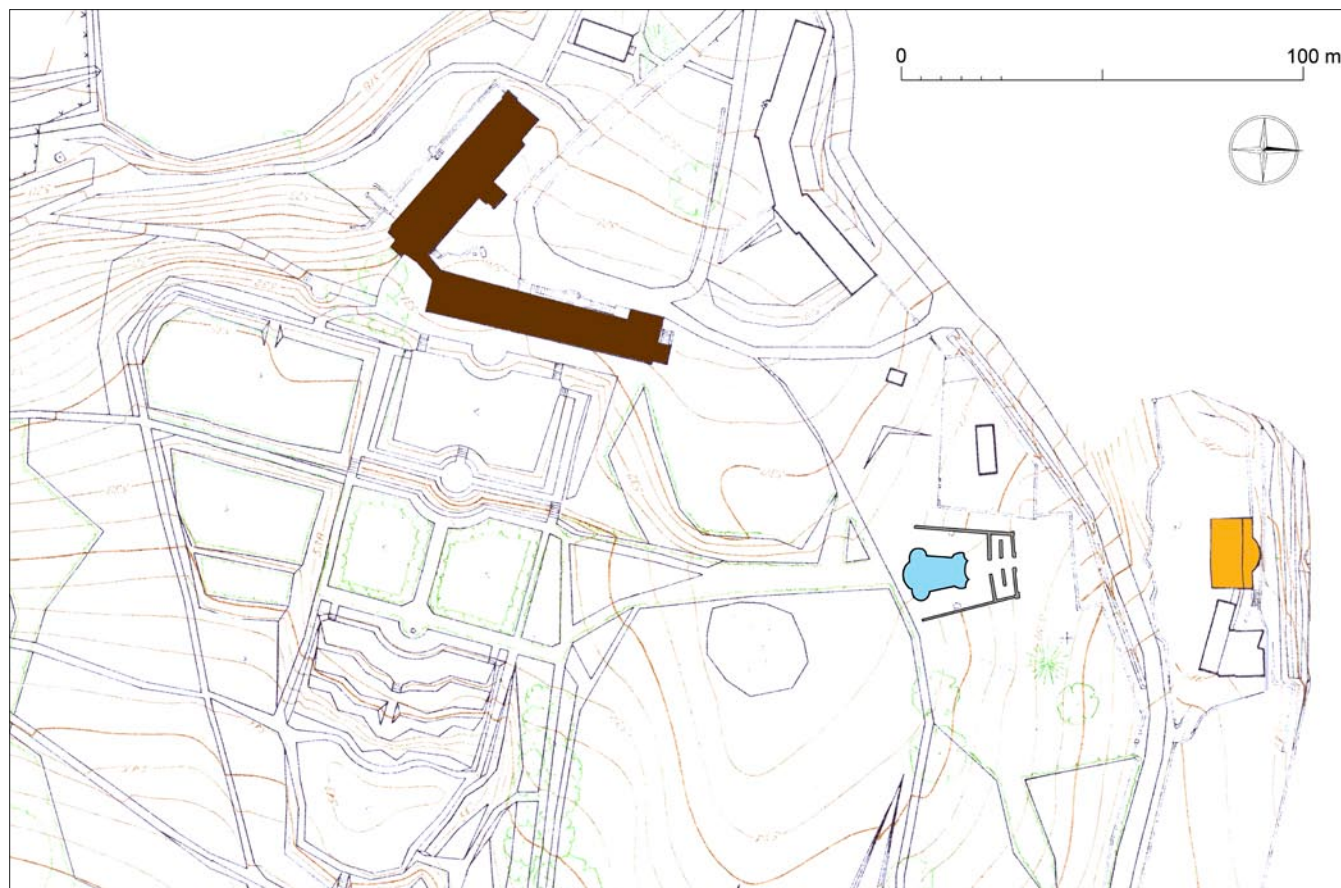
ho památkového ústavu vyplývá, že nádrž byla kompletně zasypána nejpozději v 60. letech 20. století.

Při odkryvu bazénu v roce 2021 se ukázalo, že se jeho obvodové zdivo dochovalo ve značně torzovitém stavu. Silně destruovalo hlavně proto, že je vyskládáno bez použití malty. Pojeno je jílem, jímž bylo zároveň vymazáno dno nádrže. Původní koruna zdiva se nikde nedochovala. Navzdory silnému stupni destrukce zdiva lze bezpečně rekonstruovat celkový půdorys bazénu; geometrický obrazec vychází z tvarů kasulových oken. Nepodařilo se zjistit, jakým způsobem byla nádrž napouštěna. Její hloubka činila cca 0,5 m.

Obrazových pramenů zachycujících podobu bazénu není mnoho, omezují se pouze na historické fotografie. Tvar nádrže je částečně patrný na fotografii z konce 19. století (Podlaha – Šittler 1898, 111). Tomuto záběru dominuje spodní schodiště teatronu, z bazénu je zachycena pouze přilehlá jižní strana. Korunu zdiva bazénu tehdy krásila socha dnes ztracené mušle, umístěné v hlavní půdorysné ose. Na pozdějších fotografiích (uložených ve sbírkách národního památkového ústavu) už mušle schází. Na historických fotografiích lze rozpoznat, že koruna obvodového zdiva bazénu byla tvořena tesanými deskami se zaoblenými čely.

ZÁVĚR

Při vzájemném porovnání bazénů v Dobříši a ve Smilkově vynikne jejich značně rozdílné řemeslné provedení. Zatímco cihelné zdivo dobříšských bazénů je precizní a pojené kvalitní pevnou maltou, o to primitivněji působí pouze

Obr. 10: Smilkov (okres Benešov), část zámeckého areálu; hnědá – zámek, žlutooranžová – oranžerie, modrá – odkrytý barokní bazén, šedá – zdivo ve spodní části tzv. teatronu (jako podklad použit plán z roku 1973, vyhotovil B. Kmoch, archiv NPÚ ÚOP SČ v Praze; úprava F. Laval).

jílem zpevněné kamenné zdivo smilkovského bazénu. Tato skutečnost překvapuje tím více, že smilkovská zahrada jako celek patří z architektského i uměleckého hlediska k vysoce kvalitním realizacím svého druhu.

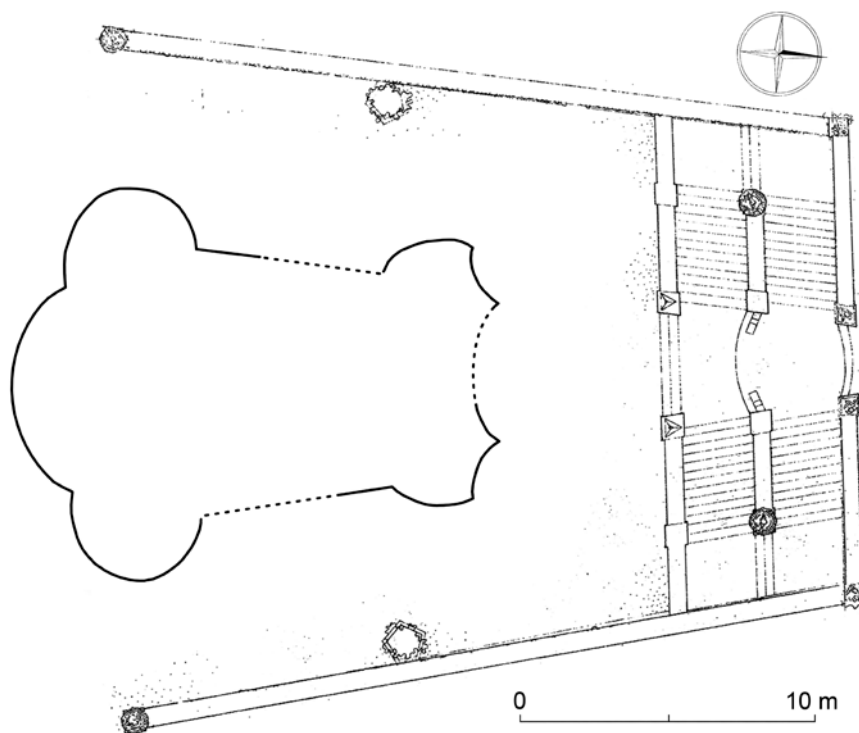
Na příkladu dobříšských bazénů lze dobře demonstrovat limity výpovědních schopností dobových ikonografických pramenů. Grafický list zachycující barokní podobu zdejší zámecké zahrady je dosti věrný, v detailech ale na něj spoléhat nemůžeme. Znázorněné půdorysy bazénů sice v celkovém tvaru vycházejí ze skutečnosti, průběh obvodového zdiva se však dosti liší od správné geometrie půdorysu.

MGR. JAN KYPTA, PH.D.;

MGR. FILIP LAVAL, PH.D.;

MGR. ZDENĚK NEUSTUPNÝ

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV,
ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVNÍSTĚ
STŘEDNÍCH ČECH V PRAZE,
SABINOVA 373/5, 130 00 PRAHA 3
KYPTA.JAN@NPU.CZ,
LAVAL.FILIP@NPU.CZ,
NEUSTUPNY.ZDENEK@NPU.CZ

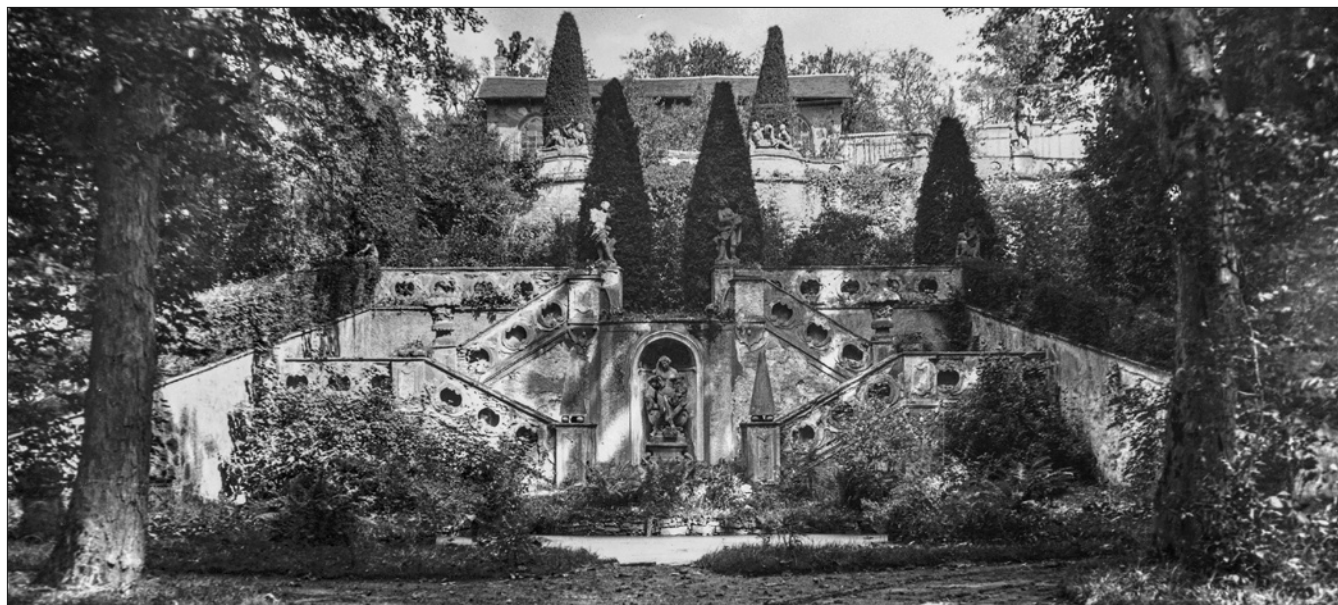

Obr. 11: Smilkov, zámecká zahrada. Spodní část tzv. teatronu s bazénem. Silnou linií vyznačen průběh líce kamenného zdiva bazénu; přerušovanou linií vyznačeny rekonstruované partie (zdívo opěrných zdí a schodiště převzato z plánu z roku 1970, vyhotovila Cupová; zaměření bazénu autoři článku, 2021; úprava plánu F. Laval).

PRAMENY A LITERATURA

- Biegel, R. 2015: Importy v české architektuře poloviny 18. století, in: P. Macek – R. Biegel – J. Bachtík edd., *Barokní architektura v Čechách*. Praha, s. 517–527.
- Blüml, J. 2019: Barokní zahrada zámku ve Smilkově u Sedlčan. Bakalářská práce, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. Praha, rkp.
- Dobalová, S. 2015: Barokní zahrady v Čechách, in: P. Macek – R. Biegel – J. Bachtík edd., *Barokní architektura v Čechách*. Praha, s. 677–701.
- Glosová, M. – Tywoniak, J. – Brožovský, M. – Žežulka, I. 1979: Zámecká zahrada a zámecký park v Dobříši. *Architektonický, urbanisticko-krajinářský, umělecko-historický, zahradnicko-sadovnický a inženýrsko-technický průzkum*. Archiv NPÚ ÚOP SČ v Praze, rkp.

- Kocurová, P. 2017: Zahrada zámku v Dobříši a její výzdoba. Diplomová práce, Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy. Praha, rkp.
- Kovářík, V. 2004: Sochař Lazar Widemann a jeho dílo. Diplomová práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Praha, rkp.
- Kovářík, V. 2006: Sochař Lazar Widemann (1697–1769) a jeho dílo v západních Čechách. Plzeň.
- Kubálková, Z. 1996: Zámek s areálem ve Smilkově. Archiv NPÚ ÚOP SČ v Praze, rkp.
- Kunešová, J. – Vláš, V. edd. 2023: Baroko v Bavorsku a v Čechách. Katalog česko-bavorské zemské výstavy. Praha.
- Macek, P. – Zahradník, P. 1996: Dobříš (okres Příbram). *Stavebně historický průzkum areálu zámku*. Archiv NPÚ ÚOP SČ v Praze, rkp.

Obr. 12: Smilkov, zámecká zahrada, tzv. teatron. Pohled k severu, v pozadí částečně vystupuje neogotická oranžerie, v popředí je trochu patrný bazén (foto A. Vyšata, 1930; sbírka fotografické dokumentace NPÚ GnŘ; výřez).

Obr. 13: Smilkov, zámecká zahrada, celkový pohled na relikty bazénu, pohled k jihu (foto Z. Neustupný, 2021).

Obr. 14: Smilkov, zámecká zahrada, severovýchodní nároží bazénu (foto Z. Neustupný, 2021).

Obr. 15: Smilkov, zámecká zahrada, západní strana bazénu, pohled k severozápadu (foto Z. Neustupný, 2021).

Pešta, J. – Krček, J. 2018: Smilkov – zámek čp. 1, 21. Stavebněhistorický průzkum. Archiv autorů průzkumu, rkp.
Podlaha, A. – Šittler, E. 1898: Soupis památek historických a uměleckých v království Českém III. Politický okres sedlčanský. Praha.

DIE BAROCKZEITLICHEN WASSERBECKEN IN DEN SCHLOSSGÄRTEN IN DOBŘÍŠ UND SMILKOV

In den Ziergärten der Schlösser in Dobříš (Bez. Příbram) und in Smilkov (Smilkau, Bez. Benešov, beide in der Region Mittelböhmen) entdeckte man jüngst Relikte der barockzeitlichen Wasserbecken von reichen Grundrissformen. Die aufgehobenen Becken in Dobříš sind auf einem den Garten in der Zeit gegen 1770 darstellenden Kupferstich abgebildet. Das in der 2. Hälfte des 20. Jahrhunderts zugeschüttete Becken in Smilkov ist teilweise auf den historischen Fotoaufnahmen deutlich. Den Beitrag der archäologischen Forschungen in beiden Ortschaften stellen die Teilrekonstruktionen der Grundrisse der Becken dar. Bei dem gegenseitigen Vergleich der Becken in Dobříš und Smilkov wird die ziemlich unterschiedliche handwerkliche Ausführung deutlich. Während das Mauerwerk der Becken in Dobříš präzise ausgeführt und mit hochwertigem Mörtel gebunden ist, umso primitiver wirkt das bloß mit Lehm verfestigte Mauerwerk des Beckens in Smilkov. Diese Tatsache überrascht umso mehr, da der Garten als ein Ganzes sowohl aus der architektonischen als auch der künstlerischen Hinsicht zu sehr wertvollen Ausführungen ihrer Art zählt.

Am Beispiel der Wasserbecken in Dobříš lassen sich deutlich die Grenzen der Aussagemöglichkeiten der zeitgenössischen Bildquellen illustrieren. Der Druck aus der Zeit gegen 1770 stellt getreu die Gesamtkomposition des Schlossgartens dar, er ist aber im Detail nicht zuverlässig. Die abgebildeten Beckengrundrisse kommen zwar im

Gesamtbild aus der Wirklichkeit heraus, die Kurven des Umfassungsmauerwerks unterscheiden sich jedoch beträchtlich von der tatsächlichen Geometrie des Grundrisses.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Dobříš (Bez. Příbram), Gesamtansicht des Schlossgartens, Blick vom Schlossbalkon hin in der Richtung zur Orangerie. Die archäologisch geforschten Becken sind an Flanken der zweiten Geländestufe abgebildet (Kupferstich, Zeichnung Joh. Jakob Quirin Jahn, gestochen von Karl Saltzer, ca. 1770; Nationalmuseum Prag).

Abb. 2: Dobříš, Teil der Schlossanlage: braun – Schlossgebäude; gelborange – Orangerie; blau – heutige Wasserbecken vom Anfang des 20. Jahrhunderts; rote Linien – Mauerwerkrelikte nach den barockzeitlichen Becken (Unterlage – Plan aus dem Jahr 1979, unbekannter Autor, NPÚ ÚOP SČ/Nationalinstitut für Denkmalpflege für Mittelböhmen in Prag, Gestaltung F. Laval).

Abb. 3: Dobříš, Schlossgarten, nördlicher Teil. Im unteren Teil der Aufnahme die erste Terrasse mit freigelegten Relikten vom Paar barocke Wasserbecken, im oberen Teil der Aufnahme das Parterre (Foto V. Snášel, 2019).

Abb. 4: Dobříš, Schlossgarten, das westliche Barockbecken (Zeichnung F. Laval, Foto V. Snášel, 2019).

Abb. 5: Dobříš, Schlossgarten, das östliche Barockbecken (Zeichnung F. Laval, Foto V. Snášel, 2019).

Abb. 6: Dobříš, Schlossgarten, das westliche Barockbecken. Mittlere Partie, Blick nach Nordwesten (Foto Z. Neustupný, 2019).

Abb. 7: Dobříš, Schlossgarten, westliches Barockbecken. Mittlere Partie der Westseite, Blick nach Norden (Foto Z. Neustupný, 2019).

Abb. 8: Dobříš, Schlossgarten, westliches Barockbecken. Südlicher Teil, Blick nach Nordosten (Foto Z. Neustupný, 2019).

Abb. 9: Dobříš, Schlossgarten, östliches Barockbecken. Östliche Seite vom Mittelteil, Detailansicht nach Nordosten. Deutliche Partien mit dem im größeren Ausmaß zusammenhängenden Verputz des Umfassungsmauerwerks und der gut deutlichen Struktur vom Mörtelboden des Beckens (Foto Z. Neustupný, 2019).

Abb. 10: Smilkov (Bez. Benešov), Teil der Schlossanlage: braun – Schlossgebäude; gelborange – Orangerie; blau – das freigelegte Barockbecken; grau – Mauerwerk im unteren Teil vom sog. Theatron (Unterlage – Plan aus dem Jahr 1973, B. Kmoch, NPÚ ÚOP SČ, Archiv, Gestaltung F. Laval).

Abb. 11: Smilkov, Schlossgarten. Unterteil vom sog. Theatron mit dem Wasserbecken. Starke Linie – Mauerhaupt vom Steinmauerwerk des Beckens; Strichlinie – rekonstruierte Partien (das Mauerwerk der Stützwände und der Stiege übernommen aus dem Plan aus dem Jahr 1970, Cupová; Vermessung des Beckens – Autoren des Beitrags, 2021, Gestaltung des Plans F. Laval).

Abb. 12: Smilkov, Schlossgarten, sog. Theatron. Blick nach Norden, im Hintergrund neogotische Orangerie zum Teil deutlich, im Vordergrund weniger sichtbares Becken (Foto A. Vyšata, 1930, Fotografische Dokumentationssammlung, NPÚ GnŘ/Generaldirektion des Nationalinstituts für Denkmalpflege, Ausschnitt).

Abb. 13: Smilkov, Schlossgarten, Gesamtansicht der Beckenrelikte, Blick nach Süden (Foto Z. Neustupný, 2021).

Abb. 14: Smilkov, Schlossgarten, nordöstliche Ecke des Beckens (Foto Z. Neustupný, 2021).

Abb. 15: Smilkov, Schlossgarten, westliche Seite des Beckens, Blick nach Nordwesten (Foto Z. Neustupný, 2021).

(Übersetzung J. Noll)